

Entrevista a l'escriptor cubà Jesús Díaz

"Cent anys de tragèdia"

Jesús Díaz parla en aquesta entrevista de la situació de Cuba, de Sud-amèrica, i del paper dels Estats Units i d'Europa després dels canvis de l'URSS i els països fins fa poc aliats del règim de Fidel Castro.

Aquesta setmana s'ha celebrat el Congrés del Partit Comunista Cubà. Castro ja ha dit que volia fer Cuba encara més socialista. Per això ens sembla una actuació clarament política que, en aquest moment, vostè provi de marcar distàncies.

—És una interpretació possible. Però tota proposició té dues cares. I jo sé molt bé que sempre he volgut ser escriptor; ja des de la meua minyonia. El que passa és que la vida m'ha imposat la política. I ara sento la necessitat d'explorar un nou terreny literari. Si, el llibre, me l'imprimeixen a Cuba, i m'ho han assegurat, doncs amb molt de gust l'hi presentaré.

—A l'Europa de l'Est els escriptors han estat sovint vehicles de l'oposició. ¿S'hi veu, fent el mateix?

—El que allà en deien socialisme era determinat per la deusosada necessitat dels soviètics de procurar-se un cinturó de seguretat. El socialisme hi entrà dut pels tancs de l'Exèrcit Roig. Però a Cuba les coses són molt diferents. La revolució hi és obra dels cubans mateixos. Si jo fos escriptor d'un país de l'Europa de l'Est, segurament m'hauria trobat de ple en l'oposició.

—I podria arribar a president del país, com Václav Havel.

—Aquesta feina no és pas per a mi. Jo sóc poeta i les ambicions cortesanes em són alienes. El problema de l'oposició a Cuba és aquest: saps a què t'has d'oposar; però no saps per què has de lluitar. Crec que, a Cuba, un canvi polític faria tornar, inevitablement, els cubans de Miami i els Estats Units tornarien a ser els amos. I això, no ho vol ningú. Doncs bé, aquesta és justament la tragèdia, i ja té més de cent anys d'història.

—Si no recordem malament, una situació és tràgica quan tota decisió és falsa.

—No. La tragèdia sorgeix quan una situació desemboca, facis la decisió que

facis, a un futur que saps que és terrible. Durant més de cent cinquanta anys a Cuba hi ha hagut dos grans corrents polítics. L'independentisme i l'annexionisme. Per a nosaltres, que no volíem ser cap colònia, la tornada dels Estats Units era una catàstrofe. I d'ací ve la dificultat, de situar-se en llocs impossibles, com dic jo. Estic contra una cosa. Però no puc assumir tampoc l'única alternativa possible.

—¿No veu indicis de canvi en l'actitud nord-americana envers Cuba?

—No, i no sols avui no n'hi ha cap; no n'hi ha hagut mai cap des de fa cent cinquanta anys. La política cubana dels Estats Units fou elaborada en 1823, amb la Doctrina Monroe, i des de llavors no ha canviat mai més...

—... duu el nom del president James Monroe, que durant molt de temps definí una política exterior aïllacionista i hegemònica...

—...sobretot hegemònica. Cuba fóra una colònia nord-americana; cauria com una poma de l'arbre espanyol corcat. La segona part de la tragèdia cubana històrica és que mai no hem tingut una burgesia nacional que hauria pogut representar la nació davant els Estats Units. En aquesta perspectiva, també el socialisme fou una decisió tràgica en el sentit clàssic del terme: Era l'única sortida i la condició política de la independència.

—Castro ja ha anunciat "l'opció zero"; un pla d'urgència sobre l'autoabastament de l'illa. Fins i tot els cigars són racionats, per no dir res dels queviures. ¿Quan veurem a Cuba penjolls de fugitius penjats de les parets dels vaixells, igual que a Albània?

—No podeu mirar el món només amb ulls europeus. Cada any, un milió llarg de mexicans passen la frontera cap als EUA; els haitians fugen incessantment amb en direcció als EUA. Els colombians, els bolivians, travessen el continent a peu per fer cap als Estats Units.

No em vingueu amb Albània, ara.

—Però ¿ara l'illa està isolada?

—Políticament, sí. Fixeu-vos, tanmateix, en l'aspecte cultural. Cuba organitza cada any un festival internacional de cinema llatinoamericà. Tots els cineastes llatinoamericans de pes hi solen participar. Però és que fins i tot Coppola hi ha anat, i Jack Lemmon, Spike Lee i Robert Redford. La fundació Casa de les Amèriques publica cada any un premi literari. Molts dels escriptors de parla espanyola més importants dels darrers anys han passat per Cuba. Hi ha un festival de jazz, un de ballet, un de guitarra; hi ha un centre mundial de debat intel·lectual. No hi ha muralles entre Cuba i el món.

—Gorbatxov i Ieltsin volen reduir encara més l'ajuda soviètica a Cuba; també retiraran els onze mil militars russos.

—Vet ací una part de la tragèdia.

—Per a Castro, ell mateix ho ha dit, l'alternativa és socialisme o mort.

—Qui sap.

—Vostè, l'intel·lectual i el narrador, seria, doncs, el realista. I Castro el somniador.

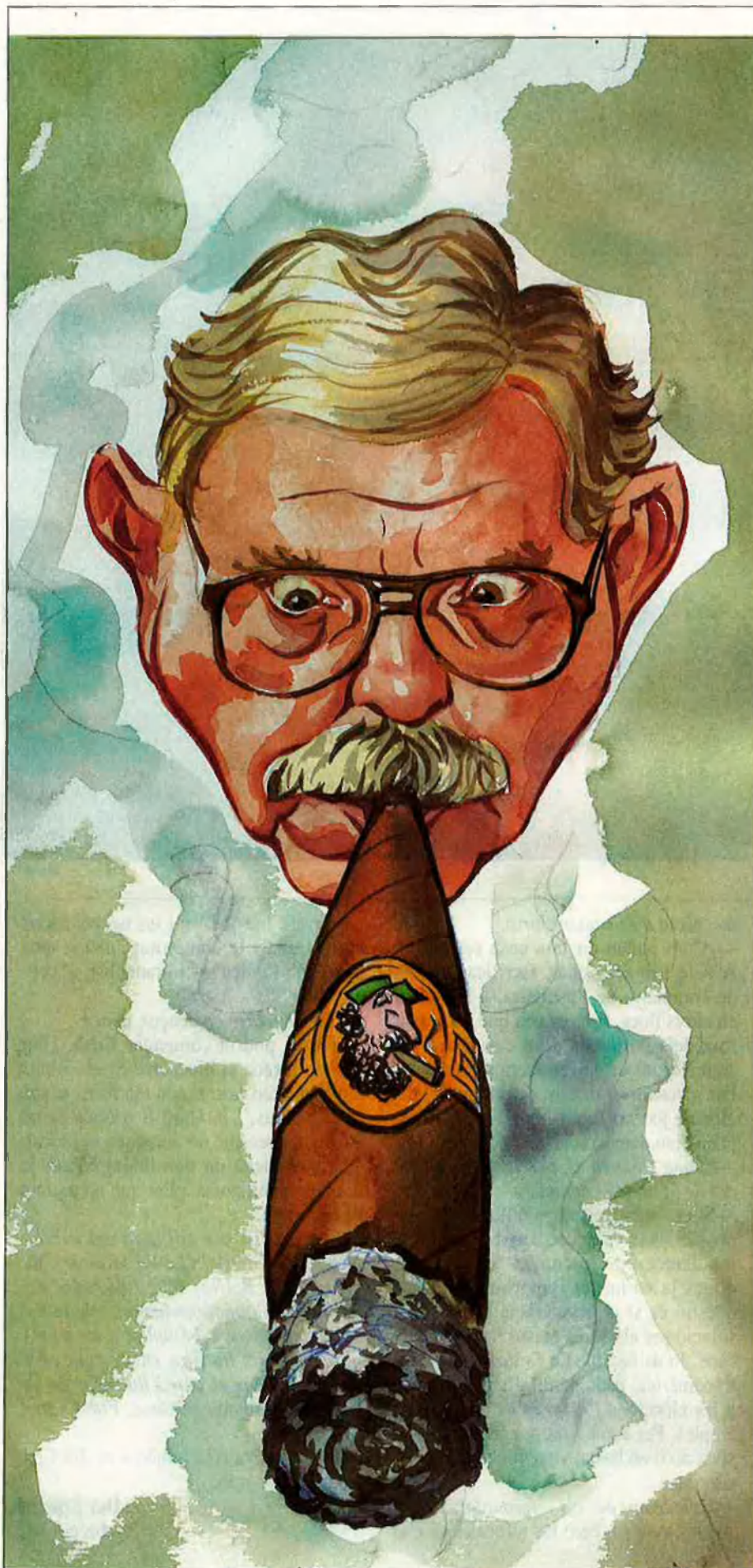
—Ho sembla.

—¿És el socialisme que domina, a Cuba; o més aviat el fidelisme?

—¿És tan difícil de dir què és socialisme! Quan consideres el que ha passat a la Unió Soviètica o a Polònia, on impera un sistema de domini catòlic; quan veus Iugoslàvia o el que passa a la vostra Albània, no pots estar de dir: Hi ha en el poble tradicions arrelades que no han estat suficientment tingudes en compte. Vist així, el fidelisme fóra també el resultat d'un desenvolupament específic de la història cubana, una part de Cuba i res més.

—I una dictadura. ¿Quan s'hauria de retirar Castro?

—Em penso que la meua opinió té, aquí, poc pes. Crec que la nostra tragèdia consisteix en això, que el nostre país no pot

forjar un desenvolupament continu que li proporcionaria una solució orgànica. Digueu-me què vol dir, si no, democràcia.

—*En el millor dels casos, participació del poble en el procés de decisió política.*

—¿Al Salvador? ¿A Guatemala? ¿A l'Argentina? No em feu riure.

—*A Nicaragua els sandinistes van ser desbancats ràpidament, quan van permetre eleccions lliures.*

—Conforme. Però ¿creieu que el que el poble nicaragüenc té en aquest moment és una democràcia? El cas és que a l'Europa de l'Est el socialisme ha fet aigües, i a Llatinoamèrica, el capitalisme. I vet ací el problema. No es tracta del bé i del mal, ni que demà tornarem al capitalisme i a la democràcia i tots serem lliures i feliços. Això és mentida, i vet ací per què el problema resulta tan difícil. Crec que, en el cas de Cuba, la tragèdia està en això, que la revolució cubana no ha trobat la manera de preparar institucionalment la successió de Castro.

—*Però Castro ha trobat la seva. Fa dos anys executava l'estimat general Arnaldo Ochoa, el seu únic oponent seriós al poder.*

—Per a mi es tracta d'un debat estructural. La tragèdia cubana és la incapacitat d'aconseguir la unitat del poble cubà, entre cubans de l'illa i de fora. I la pregunta fonamental és la següent: ¿Quin paper hi pot fer Castro? L'home havia estat un símbol de la unitat.

—*¿Ha tingut algun contacte l'oposició intel·lectual cubana amb els caps de la perestroika soviètica? Al capdavant, la revista de la perestroika Moskau News no es podia vendre a Cuba.*

—Sobre això, més m'estimo parlar per mi. És clar que he tingut contacte amb els escriptors soviètics, aquí, a Espanya i també a Cuba.

—*¿I va poder parlar lliurement?*

—Sempre ho he provat, encara que fos difícil. Penseu sempre que a Cuba tot corrent d'oposició és automàticament arreglat amb els EUA.

—*Com una fantasma per amenaçar tot-hora els xiquets que no fan bonat.*

—Veig que no esteu en condicions d'abandonar el vostre punt de vista centreeuropeu. ¿Heu oblidat el cop d'estat contra el president xilè Salvador Allende, en 1973, quan l'intent de bastir un socialisme obert i democràtic a Llatinoamèrica va ser liquidat amb ajuda de la CIA? És clar, per a un europeu pot ser molt fàcil, però a mi un interrogant com

ARXIU

aquest em trasbalsa. El socialisme pluralista d'Allende havia estat aprovat pel poble. Si aquest socialisme s'hagués pogut desenvolupar, la història de Llatinoamèrica hauria estat una altra, i la història del socialisme cubà també. Però no va tenir aquesta oportunitat, i no la va tenir per la intervenció de la CIA. De manera que no em vingueu amb les vostres fantasmes, ara.

—*Ja fa divuit anys del cop d'estat...*

—*¿És un barem històric, això?*

—*Sigui el que sigui, el fet és que en aquest temps el stalinisme ha estat condemnat definitivament. Només hi ha una sola dictadura d'esquerra a Llatinoamèrica: Cuba.*

—*La història present de Llatinoamèrica no es pot analitzar sense avaluar degudament el fenomen Allende. Allende era una alternativa antistalinista, tal vegada l'única. Una alternativa nascuda de la democràcia burgesa, que havia respectat les regles de joc de la democràcia i és amb aquestes regles que havia guanyat.*

—*Mentrestant la situació de la de-*

mocràcia a Xile ha millorat.

—*¿Com podeu dir una cosa semblant? A Xile van assassinar, sacrificar, milers de companys de l'esquerra, a l'estadi i en altres llocs. Però es veu que això para fora dels horitzons d'un europeu. I en aquest punt estem en camps diferents. Per a vosaltres, mentre determinades regles de joc no siguin massa trepitjades, ja en dieu democràcia.*

—*El que s'hi veu és, precisament, el final de la utopia comunista.*

—*Si en cinc-cents anys d'història Llatinoamericana va poder sorgir el socialisme democràtic (escanyat per la CIA), doncs ja és un fet importantíssim. La qüestió és si la democràcia pot ser una solució per als altres països llatinoamericans. Jo us dic que no és tan fàcil a Llatinoamèrica: cada parell d'anys van tots a les eleccions i després es queden tan amples. Per a una Llatinoamèrica explosiva, això no basta; ve ací la tragèdia del continent.*

—*Mals temps per als reformadors...*

—*Fins avui, sí. Però les reformes són, al*

capdavall, inevitables i les negociacions entre Cuba i la comunitat cubana dels EUA són l'única opció raonable, al capdavall.

—*Castro podria començar, doncs.*

—*També podria començar Bush. ¿Per què no aixeca el bloqueig? Si els Estats Units són tan rics, si són tan forts, si són tan atractius, i la Unió Soviètica ja no existeix, ¿per què no aixequen el bloqueig i comencen un nou diàleg? Però jo només sóc un poeta. ¿Per què no parlem de literatura?*

—*Entesos. El seu col·lega colombià, l'escriptor Gabriel García Márquez, fa dir a Simón Bolívar, mite i lluitador de la llibertat llatinoamericana: "No hi ha cap alternativa: o bé unitat o bé anarquia". Molts ho han entès com una paràbola sobre el mite i lluitador de la llibertat llatinoamericana, Fidel Castro.*

—*L'alternativa o la tragèdia es diu Castro o Washington.*

© Der Spiegel
Traducció J.C